

هنرهای سنتی و صنایع دستی

علی (ع) در آینه هنر

○ منوچهر حمزه‌لو

این نقش از زیبایی‌شناسی بالایی برخوردار است و افزون بر اینکه کلمه علی در گرد ستاره می‌چرخد در دو ردیف افقی، کلمه علی در یک ردیف، هشت بار و در ردیف دیگر هفت بار نگارش و تکرار شده که هر دو رقم ۷ و ۸ از اعداد مقدس‌اند و روزگار به مثلی تشبیه شده که علی آن را محاط است و این مضمون را می‌رساند که دنیا به خاطر علی (ع) و پنج تن خلق شده است.

شکل ۱ «علی در مثلث روزگار» اثر استاد ماهرالنقش (عکس از علیرضا اسمردی)

آجرکاری‌ها، کاشی‌کاری‌ها و گچبری مساجد و غیره، طرح‌های بدیعی را ارائه می‌کرد. از جمله اثری تحت عنوان «علی در مثلث روزگار» که دارای نقش مثلث به شکل ستاره گردان در زمینه خاکی یا زرد کم‌رنگ متمایل به رنگ نخودی است و در گرداگرد مثلث کلمه علی (ع) نگارش شده است. تابلو دارای دو حاشیه باریک ساده است و در کنار یک حاشیه بزرگ‌تر که در مرکز آن دو قرار دارد و دارای نقش گره می‌باشد رنگ‌های سفید، کرم (خاکی) آجری، آبی و سبز دیده می‌شود. در این تابلو ۱۹۵ بار کلمه علی در اطراف ۶۰ مثلث گردان نگارش یافته است (شکل ۱)

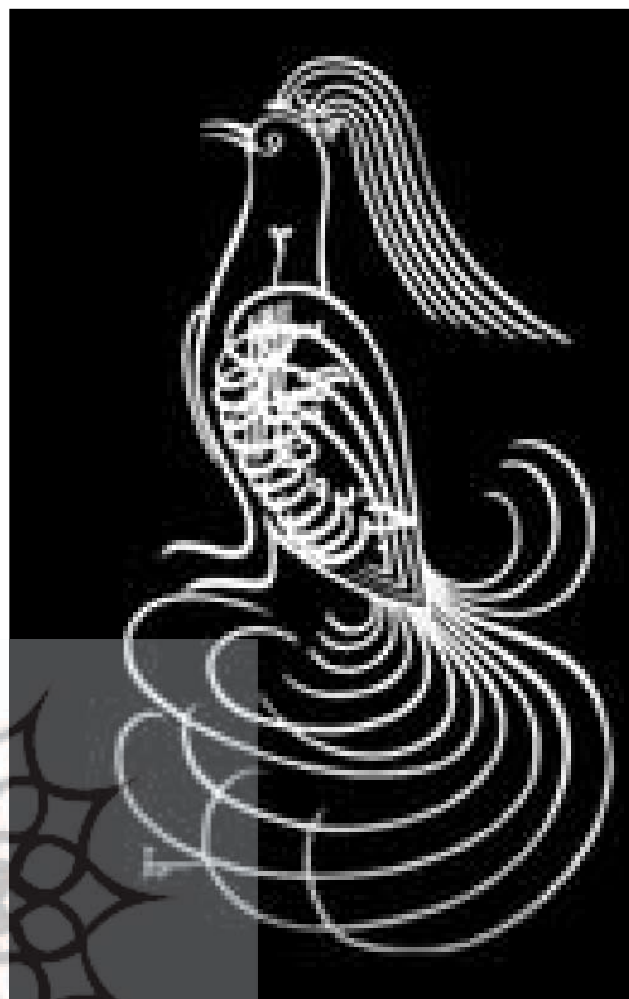
سالی دو غیر به نیکی دیدم
با نقش ولایتش علی نامیدم
به بهانه بزرگداشت سال امام علی (ع) و سال رفتار علی (ع) گونه و در اشاعه و ترویج فرهنگ زندگی و آداب و اخلاق علی (ع) نمایشگاهی از تاریخ ۲۱ اسفند ۷۹ تا ۱۱ اردیبهشت ۱۳۸۰ در مرکز هنرهای سنتی سازمان میراث فرهنگی کشور برپا شد. این نمایشگاه تحت عنوان «نگارهای عشق» در اسفند ۷۹ با همکاری ستاد بزرگداشت سال مولا علی (ع) و مدیریت یاد شده از مجموعه آثار هنرمندان هنرهای سنتی با موضوع: نام - کلمات قصار -

احادیث - و سیمای آن حضرت و نیز سایر مضامین درباره حضرت علی (ع) برپا شد.

حدود دویست اثر در رشته‌های هنر خوشنویسی، تذهیب و نگارگری، معرق و منبت روی چوب و فلز - آبکینه و سفال، معرق روی سنگ و کاشی، قالی‌بافی، قلمزنی روی فلز و سایر رشته‌های هنری به ویژه پارچه‌های زربفت در این نمایشگاه ارائه شد.

برخی از آثار ارائه شده شامل تابلو، حجم و غیره با مضامینی خاص، قابلیت کاربردی در آرایش بناها به ویژه در

شکل - ۵

کتاب ماه هنر / فروردین / ولادتیهشت ۱۳۸۰ - ۱۰۶

شکل - ۳

در بناهاست. هم‌چنین در اثر دیگری از همان استاد کلمه علی به شکل دواپر متحدالمركز به صورت شمسه از وحدت به کثرت اجرا شده این شیوه اجرای نقش با نگارش کلمه علی در آجرکاری و کاشی‌کاری و گچبری و نقاشی در بناها و هم‌چنین آثار منبت‌کاری، خاتم و قلمزنی و بافت پارچه‌های زری و غیره کاربرد دارد. در این نقش ۱۰۱ کلمه علی (ع) نگارش شده یافته است. نگارش کتیبه‌ها به شکل دواپر متحدالمركز از شیوه وحدت به کثرت و از کثرت به وحدت رسیده است و رنگ‌های آبی و زرد اخراپی و قرمز اخراپی کمرنگ در آن اجرا شده است (شکل ۳)

شکل ۳ - تابلو اثر استاد محمود ماهرالنقش تابلویی دیگر اثر استاد حسین زمرشیدی با اجرای نقش گل‌اندازی معقلی در زمینه‌ای با نقش آجر قابل اجرا در آرایش بناها به شیوه آجرکاری، کاشی‌کاری و تمام رشته‌های هنرهای سنتی است. این نقش دارای خط سه رنگی شطرنجی لوز و حمیل کشی در کادر است کلمه «یاعلی» به خط کوفی معقلی ۱۵ بار در زمینه نقش اجرا شده، نقش لوز در مرکز چهار کلمه «یاعلی» که نمادی از چلیپاست اجرا شده، رنگ‌های (زرد، قرمز، آبی سیر (لاجوردی)، آبی روشن (فیروزه‌ای)، سرمه‌ای و زرد آجری در این نقش به کار رفته است (شکل ۴). این تابلو دارای امضاء و مشخصات اثر است که در سال ۷۹ اجرا شده است.

شکل ۴ - تابلو با نقش گل‌اندازی معقلی اثر استاد حسین زمرشیدی

این اثر از نظر رنگ و زیبایی‌شناسی از ترکیب رنگ مناسبی برخوردار است و قابلیت اجرا در کاشی‌کاری،

اثر دیگر از استاد محمود ماهرالنقش بامضمون «گره‌گشا» که مرکب از دواپر متحدالمركز با نقش شمسه ده که در آن نقش گره بالقاط - طبل و سرمه‌دان - سلی و پا یاریک به شیوه نوینی ترکیب و نقش زیبایی را آفریده است. هنرمند در این نقش با اجرای طرح گره در شمسه که در مرکز قرار دارد و نگارش کلمه علی در رأس مثلث‌های شمسه که گره شمسه را باز نموده مضمون اعتقاد مشکل‌گشا و گره‌کارگشایی را که شیعه نسبت به حضرت علی (ع) دارد به طرزی شیوا به تصویر کشیده است. ۲۱ کلمه علی در این نقش به خط کوفی معقلی نگارش شده و این نقش برای کاشی‌کاری و آجرکاری بنا بسیار جالب است (شکل ۲)

شکل ۲ تابلو «گره‌گشا» با نقش شمسه اثر استاد ماهرالنقش رنگ‌های به کار گرفته شده در اثر، شامل رنگ‌های تند، قرمز، قرمز اخراپی، سبز، نارنجی و رنگ‌های ملایم آبی، قهوه‌ای شتری، زرد کمرنگ با نخودی است، این نقش از ظرافت بسیار بالایی برخوردار است و قابل اجرا به صورت کاشی‌کاری و تلفیق آجر و کاشی و گچبری و نقاشی

شکل ۶- اثر چوبی مشبک با نگارش خط ثلث از استاد اکبر صوتی

اثر حجمی دیگر ظرفی است از جنس سفال با خمیره نخودی و زمینه لعاب فیروزه‌ای با نقوش گل و بوته ختایی و اسلیمی دارای کتیبه لفظ جلاله «الله» و کلمه یا علی به خط ثلث به رنگ (گل ماشی) زرد اخراپی در زمینه سورمه‌ای است، این اثر ترکیبی از رنگ‌های فیروزه‌ای، سورمه‌ای، سبز، قرمز گل‌ماشی و آجری است که به طرز زیبایی با نقوش گل و بوته اسلیمی و ختایی تزیین شده است. (شکل ۷) ساخت حجم این ظرف از استاد مقصود پاشایی و اجرای طرح و نقش و رنگ آن کار استاد محمددائم کار است.

شکل ۷- ظرف سفالی سافت، استاد پاشایی و طرح استاد دائم‌کار.

در زمینه سفال و سرامیک و پارچه‌های زربفت، مینیاتور، خوشنویسی، قلمزنی و سایر رشته‌های هنرهای سنتی آثار برجسته دیگری وجود داشت که شرح آن در این مختصر نمی‌گنجد. از ظروف حجمی سرامیک با یک بشقاب سفالی از جنس و خمیره گل نخودی با لعاب زمینه آبی در متن مشکی، نقش گل و بوته و ترنج به کار رفته و در متن لفظ «یا علی» به شیوه‌ی خاصی اجرا شده است. این اثر متعلق به استاد محمددائم کار از استادان طراح و نقاش روی سفال و ساخت حجم ظرف از استاد پاشایی از سفالگران هنرهای سنتی است (شکل ۸).

شکل ۸- اثر حجمی سفالی از استاد پاشایی و دائم‌کار به خط ثلث

در این ظرف رنگ‌های آبی فیروزه‌ای، مشکی، سفید، قرمز، زرد اخراپی یا گل ماشی به کار گرفته شده است.

گچبری رنگی و نقاشی را دارد و برای آجرکاری در صورت اجرای رنگ آن با آجرهای رنگی دارای ظرافت و کار بدیعی خواهد بود. در زمینه کارهای چوبی تابلوهای مشبک اثر اکبر صوتی، با اجرای برش چوب به شکل مشبک با نقوش متعدد و نگارش خط طغرای ثلث با کتیبه نمایان شده است. تابلویی در این زمینه با کتیبه و نوشته‌ای به خط طغرای ثلث با مضمون «جز از پروردگارت امیدوار مباش» چشم‌نوازی می‌کند که در آن با نگارش خطوط، تصویر زیبایی از یک مرغ به شیوه بسیار جالب طراحی شده که کتیبه مزبور در بدن مرغ نگارش شده است. مرغ دارای یک کاکل بزرگ که به شیوه طغرای ثلث کلمه «علی علیه‌السلام» نگارش شده است و تصویر کاکل مرغ را تشکیل می‌دهد نام هنرمند در زیر تصویر و متصل به پره‌های بال و دم پرند نوشته شده است. این اثر تماماً از چوب یکدست و با ظرافت برش داده شده و در آن از چسب استفاده نشده است شکل ۵- تصویر مرغ با نگارش کتیبه اثر استاد اکبر صوفی

اثر دیگر ترکیبی است از ۳۰ لفظ جلاله «الله» و ۳۰ اسم اعظم خداوند سبحان تمام اثر یکپارچه و بدون استفاده از چسب برش داده شده است. این اثر ترکیبی است به شکل مدال یا ترنج که نگارش خطوط و کلمات به خط ثلث و برش کنگره‌ای آن زیبایی دوچندان به این اثر داده است. لفظ جلاله «الله» در مرکز یک شمسه که نوار دایره این شمسه با کلمه «علی» نگارش یافته و به شکل خورشید در سمت بالای نقش نمایان است کلمه «علی» به صورت بزرگ در میانه نقش نگارش شده که ادامه حرف «ی» آن به شکل ذوالفقار حضرت علی (ع) نمایان است. کلمات و جملات «الله»، «ملک و دود»، «احد»، «لاله الا هو» در میان حروف کلمه «علی» نگاشته شده است. در سمت تاج این ترنج یا

سرترنج آن لفظ جلاله «الله» و در میان تاج کلمه «جل و جلاله» در بالا و بیرون نقش نگاشته شده و در زیر آن سه لفظ علی و سی لفظ جلاله «الله» و سی اسم اعظم الهی به صورت دوایر متحدالمرکز در حاشیه بیرون نقش نگارش یافته است. این نقش تماماً از جنس برنج است. شکل دیگر در سمت راست تابلو عیناً تکرار شده با این تفاوت که جنس آن از چوب یکپارچه است (شکل ۶).

شکل ۲-

شکل ۸-

شکل ۷-